CLASS : 12th (Sr. Secondary) **Code No. 205**

Series : SS/Annual-2023

रोल नं० | | | | | | | | | | |

SET : C

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear/Improvement/Additional Candidates)

*समय : **3** घंटे]* *[पूर्णांक : **80***

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **8** तथा प्रश्न **15** हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये **कोड नम्बर** तथा **सेट** को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।*
- *कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, **परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

सामान्य निर्देश :

(i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

(ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

(iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

StudentSuvidha.com
downloaded from
Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

खण्डः – 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नांकितप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत –

एकदा महर्षिः गौतमः बाणविद्यायाः अभ्यासं कर्तुम् उद्यतोऽभवत्। तस्य पत्नी अहिल्या दूरं गतान् बाणान् सञ्चित्य, आनीय च तस्मै ददाति स्म। एकवारं सा विलम्बेन प्रत्यागतवती। तीव्रातपे तस्याः चरणे तप्ते जाते आस्ताम्। विश्रामार्थं सा वृक्षच्छायायाम् उपविष्टवती। महर्षिः सूर्यदेवस्योपरि क्रुद्धः जातः। सूर्यः ब्राह्मणवेषत्वेन समागत्य तस्मै छत्रं पादत्राणे च अददात्। एतत् उपकरणद्वयं तदारभ्य हि लोके प्रचलितं वर्तते।

प्रश्ना :- $5 \times 2 = 10$

(क) महर्षिः गौतमः किं कर्तुम् उद्यतोऽभवत् ?

(ख) महर्षेः पत्न्याः किं नाम आसीत् ?

(ग) महर्षिः कस्योपरि रुष्टोऽभवत् ?

(घ) किमर्थं अहिल्या वृक्षच्छायायाम् उपविष्टवती ?

(ङ) 'जातः' इत्यत्र कः धातुः कश्च प्रत्ययः ?

खण्डः – 'ख'

(रचनात्मकं-कार्यम्)

2. ***एकं*** लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया रचयत – 6

(क) मम प्रियं पुस्तकम्

(ख) समयस्य सदुपयोगः

(ग) स्वामी विवेकानन्दः

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

खण्डः – 'ग'

(संस्कृत-साहित्य-परिचयः)

3. कविकालिदास्य ***अथवा*** पं० हृषीकेशभट्टाचार्यस्य संक्षिप्तपरिचयं हिन्दीभाषया लिखत। 4

4. समुद्रसंगमस्य ***अथवा*** उत्तररामचरितस्य संक्षिप्तपरिचयं हिन्दीभाषया लिखत। 4

खण्डः – 'घ'

(छन्दोऽलङ्कार-परिचयः)

5. प्रदत्तछन्दस्सु ***द्वयोः*** संस्कृतभाषया लक्षणम् उदाहरणं च लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) उपजातिः

(ii) अनुष्टुप्

(iii) मन्दाक्रान्ता

(iv) शार्दूलविक्रीडितम्

6. प्रदत्त-अलंकारेषु ***द्वयोः*** संस्कृतभाषया लक्षणम् उदाहरणं च लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) उपमा

(ii) यमकम्

(iii) अनुप्रासः

(iv) व्याजस्तुतिः

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

खण्डः – 'ङ'

(अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

7. (क) करणकारकस्य ***अथवा*** अधिकरणकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ख) गुणसन्धेः ***अथवा*** व्यञ्जनसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ग) तत्पुरुषस्य ***अथवा*** द्विगुसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्डः – 'च'

(पठित-अवबोधनम्)

8. अधोलिखितगद्यांशस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत – 4

(क) अहो, न केवलं मांसलोज्ज्वलेन देहबन्धेन, कलहंसघोष-घर्घरानुनादिना स्वरेण च रामभद्रमनुसरति।

अथवा

(ख) भवा दृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम्।

अपगतमले हि मनसि विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः।

9. प्रदत्तश्लोकस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत – 4

(क) पापान्निवारयति योजयते हिताय,
गुह्यं निगूहति गुणान् प्रकटीकरोति
आपद्गतं च न जहाति ददाति काले,
सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः।।

अथवा

(ख) ईशावास्यमिदं सर्वं यत्किञ्च जगत्यां जगत्।
तेन त्यक्तेन भुञ्जीथाः मा गृधः कस्यस्विद्धनम्।।

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

10. प्रदत्तसूक्तिषु ***द्वयोः*** भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत – 2 × 2 = 4

(क) असारोऽयं संसारः।

(ख) विभूषणं मौनमपण्डितानाम्।

(ग) मनुष्याणां हिंसावृत्तिस्तु निरवधिः।

(घ) योगः कर्मसु कौशलम्।

11. प्रदत्तगद्यांशं पठित्वा अधः प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत – 2 × 1 = 2

एतेषां सप्तद्वीपानां प्रत्येकमावेष्टनरूपाः सप्तसमुद्राः। लवणो जम्बुद्वीपस्यावरकः। इक्षुरसः प्लक्षद्वीपस्य, दधिसमुद्रः क्रौञ्चद्वीपस्य, क्षीरसमुद्रः शाकद्वीपस्य, स्वादुजलसमुद्रः पुष्करद्वीपस्यावरकः इति।

प्रश्नौ :–

(क) शाकद्वीपस्य आवरकः कः ?

(ख) समुद्राः कति सन्ति ?

12. प्रदत्तश्लोकं पठित्वा अधः प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत – 2 × 1 = 2

न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत्।

कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः।

प्रश्नौ :–

(क) किं कश्चित् अकर्मकृत् तिष्ठति ?

(ख) 'गुणैः' इत्यत्र का विभक्तिः किं वचनं च ?

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

13. रेखांकितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – $2 \times 1 = 2$

(क) जगाद भूयो जगदेकनाथः।

(ख) राजवचनमनुगच्छति जनो भयात्।

खण्डः – 'छ'

(लघूत्तरात्मकप्रश्नाः)

14. मञ्जूषागतं पदम् आधृत्य वाक्यं पूरयत – $4 \times 1 = 4$

(i) .... उभयतः वृक्षाः सन्ति। (ग्रामं/ग्रामात्)

(ii) .... नमः। (सर्वान्/सर्वेभ्यः)

(iii) सः .... विना गृहं न गच्छति। (तम्/तस्य)

(iv) मोहनः गृहं .... गच्छति। (प्रति/प्रतिम्)

downloaded from
StudentSuvidha.com

खण्डः – 'ज'

(बहुविकल्पीयप्रश्नाः)

15. प्रदत्तविकल्पेषु ***शुद्धम्*** उत्तरं चीयताम् – $12 \times 1 = 12$

(क) 'जिजीविषेच्छतम्' इत्यस्य सन्धिच्छेदः अस्ति –

(i) जिजीविषेत् + शतम् (ii) जिजीविषा + छतम्

(iii) जिजीविषेत् + छतम् (iv) जिजीविषा + शतम्

(ख) 'एव + अतिगहनम्' इत्यत्र सन्धिपदं भवति –

(i) एवातिगहनम् (ii) एवतिगहनम्

(iii) एतिगहनम् (iv) एवैतिगहनम्

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

(ग) 'कः + अपि' इत्यस्य सन्धिपदं किम् ?

(i) कोऽपि (ii) केऽपि

(iii) कापि (iv) कसपि

(घ) 'अभिरुचिर्व्यसनम्' इत्यस्य विच्छेदः भवति –

(i) अभिरुचिः + व्यसनम् (ii) अभिरुचेः + व्यसनम्

(iii) अभिरुचिम् + व्यसनम् (iv) अभिरुचिं + व्यसनम्

(ङ) 'समाप्तविद्यः' इत्यस्य विग्रहवाक्यं भवति –

(i) समाप्तः विद्यः येन सः (ii) समाप्ता विद्या येन सः

(iii) समाप्तं विद्यां येन सः (iv) समाप्ता विद्यः येन सः

StudentSuvidha.com
downloaded from

(च) 'महान्तः पादपाः' इत्यत्र समस्तपदं भवति –

(i) महापादपाः (ii) माहपादपाः

(iii) महपादपाः (iv) मोहपादपाः

(छ) 'न प्रतिहता' इत्यस्य समस्तपदं किम् ?

(i) अप्रतिहता (ii) अप्रतिहताः

(iii) अप्रतिहतः (iv) अनप्रतिहता

(ज) 'वाक्पटुता' इत्यस्य विग्रहवाक्यं भवति –

(i) वाचि पटुता (ii) वाचा पटुता

(iii) वाचे पटुता (iv) वाचं पटुता

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com

(झ) 'सम् + चि + ल्यप्' योगेन रूपं भवति –

(i) सञ्चित्य (ii) समचित्य

(iii) समचीय (iv) सञ्चीय

(ञ) 'पश्यन्' इत्यत्र प्रकृतिप्रत्ययौ स्तः –

(i) पश्य् + शतृ (ii) पश्य् + अन्

(iii) दृश् + शतृ (iv) दृश् + अन्

(ट) 'दैष्टिक + तल्' इत्यस्य योगेन रूपं भवति –

(i) दैष्टिकतम् (ii) दैष्टिकतः

(iii) दैष्टिकता (iv) दैष्टिकम्

(ठ) 'ततः' इत्यस्य प्रकृतिप्रत्ययौ स्तः –

(i) तद् + तसिल् (ii) तद् + अस्

(iii) तद् + असुन् (iv) तद् + क्त

downloaded from StudentSuvidha.com

Download all NOTES and PAPERS at StudentSuvidha.com